

Лекція 12. Трансформація суспільства за моделлю Пекінського консенсусу

План

1. Основні передумови появи моделі Пекінського консенсусу.
2. Успіхи Китаю в реформуванні економіки.
3. Стратегія Пекінського консенсусу.
4. Пекінський і Вашингтонський консенсус – альтернативні шляхи змін економіки та суспільства.

1. Основні передумови появи моделі Пекінського консенсусу

Основними передумовами появи Пекінського консенсусу стали успіхи економічних реформ у Китаї та розчарування наслідками Вашингтонського консенсусу. Поняття **«Пекінський консенсус»** ввів до наукового обігу відомий американський політолог і економіст **Джошуа Купер Рамо**, який у 2004 році написав книгу з такою назвою. В ній «Пекінський консенсус» розглядається як альтернатива «Вашингтонському консенсусу».

Фахівці виділяють відмінності між «Вашингтонським консенсусом» і «Пекінським консенсусом». У 2004 р. **Лондонським центром міжнародної політики** була опублікована *доповідь під назвою «Пекінський консенсус»*, в якій мова йшла не лише про ефективність китайського досвіду, але й про сутність цього проекту. Якщо «вашингтонський консенсус», на думку авторів доповіді, «ощасливив одних банкірів», то «пекінський консенсус» працює в інтересах простих людей. **Мета Пекінського консенсусу – забезпечення зростання економіки при збереженні незалежності.** Відмінні риси – *«рішуче прагнення до інновацій та експериментів»* (спеціальні економічні зони), *«захист державних кордонів та інтересів»*, *«накопичення інструментів асиметричної сили»* (у вигляді потужних валютних резервів). **Китайська модель видається лондонським дослідникам універсальною відповіддю на виклики сучасності.**

На основі аналізу основних факторів економічного розвитку Китаю **Рамо** сформулював три основні **рекомендації** для економічного розвитку. 1) *Прихильність інноваціям та постійному експериментуванню.* 2) *Доход на душу населення не може бути єдиним показником прогресу, поряд із ним повинні враховуватися стійкість економічної системи та розподіл багатства.* 3) *Політика самовизначення, за якої менш розвинені держави контролюють відношення запозиченого капіталу до власних коштів з метою економічного захисту від наддержав і збереження свого фінансового суверенітету.* Також поряд із цим рекомендується побудова ефективної воєнної стратегії, що має переважно асиметричний характер і не передбачає прямої конфронтації.

2. Успіхи Китаю в реформуванні економіки

Китай в ході реформ досяг і макроекономічної стабільності, і активізації суб'єктів господарства, і переконливих зовнішньоекономічних успіхів при провідній ролі держави в економіці, різкому скороченні бідності, підвищенні уваги до розвитку науки і освіти. В КНР реалізована інвестиційна (а не рівноважна чи монетаристська) модель розвитку з дуже високими темпами зростання та нормою накопичення. Ці риси виділяють **китайську модель економічного розвитку**, як приклад вдалої модернізації.

Китай створив за роки реформ 15 промислових галузей, що дало 300 мільйонів робочих місць кваліфікованої праці. Китай виконав два глобальних завдання: 1) розв'язав проблему самозабезпечення продуктами харчування (маючи 7% орних земель світу, не тільки забезпечує продуктами харчування більш як 1,2 млрд. млн. населення, але й експортує сільськогосподарську продукцію); 2) повністю забезпечив себе товарами легкої промисловості. На початку XXI століття у Китаї, за оцінкою **М. Павловського**, за межею бідності жило лише 5 % населення.

М.А. Павловський виділив *причини успіху Китаю*: 1) Впроваджуються ринкові відносини, не під впливом інших держав чи міжнародних фінансових організацій, а самостійно і цілеспрямовано з державним регулюванням, яке полягає в розробці промислової політики, забезпеченні порядку в суспільстві, ефективній боротьбі зі злочинністю; в процесі переходу до ринку державний сектор не руйнується, а створюються приватні, нові виробництва; щорічний приріст виробництва – 10-12 %. 2) Китайську модель економіки започатковує саме опора на власні сили, власну науку, власну економічну думку. 3) Реалізується захист свого ринку та виробника, або *ідеологія протекціонізму*. Кредити та міжнародні угоди вважаються корисними лише тоді, коли вони ведуть до створення робочих місць у Китаї. 4) Керівництво країни визначило як пріоритет своєї діяльності національне та економічне відродження Китаю з урахуванням історії своєї країни, традицій, менталітету народу без оглядки на підказки міжнародних фінансових організацій, вибравши за стратегічний шлях реформ розбудову соціалістичної ринкової економіки з науковим поняттям соціалізму, тобто *шлях в коло розвинутих держав елітаристського типу з елементами східного етатизму*. 5) Свою відкритість зовнішньому світу Китай підпорядкував своїй стратегії економічного розвитку.

Китай сьогодні називають «*зоною технологічного ренесансу*». КНР для вирішення фундаментальних проблем науки і технологій залучає великі світові ТНК передового рівня у відповідних галузях. В останні роки створено сотні нових *технологічних центрів* з найбільш актуальних напрямків науки із залученням наукових кадрів не тільки всіх регіонів Китаю, але і всіх розвинутих держав світу. Чисельність цих центрів та інститутів від 50 до 200 осіб наукового персоналу, проте оплата праці в багато десятків разів вища, ніж на державних підприємствах.

Отже, *за своєю сутністю Пекінський консенсус є засобом модернізації країни*, що втілений у створеній на основі китайського досвіду економічній моделі, яка має наступні ознаки: 1) провідна роль держави у формуванні та регулюванні ринкових відносин у країні; 2) захист і розвиток національного виробництва країни шляхом введення технологічних інновацій; 3) опора на власні сили, власну науку і власні соціокультурні ресурси; 4) орієнтиром є економічний і соціальний прогрес; 5) швидкий економічний, технологічний і соціальний розвиток за умов цілеспрямованої і виваженої політики держави виступають важливими факторами зміцнення соціального організму країни.

3. Стратегія Пекінського консенсусу

За оцінкою **Рамо** «мирна стратегія Китаю, що має на меті економічне зростання, не мислиться як виклик США. Але сама модель має таку силу, що

привертає прихильників майже з такою швидкістю, з якою американська модель їх відлякує».

Аналітики визнають, що *«Пекінський консенсус» орієнтований*, по-перше, *на інновації*, по-друге, *на стійкий, збалансований і якісний розвиток*, а також *на соціальну рівність*, по-третє, *на національне самовизначення*. *Він надає соціальним змінам такого ж великого значення, як і економічним*. В «Пекінському консенсусі» економіка і управління націлені на вдосконалення суспільства, що повністю ігнорується «Вашингтонським консенсусом».

Завдяки стратегії Пекінського консенсусу Китай виступає впливовим суб'єктом міжнародних відносин, позиції якого з року в рік посилюються. Фахівці зазначають, що *КНР без особливих припущень можна віднести до числа країн, які успішно адаптують глобалізацію*. Критично сприймаючи цей феномен, китайські політики та науковці розглядають його як зовнішній по відношенню до Китаю процес. Беручи участь у ньому, *країна, по-перше, залишається сама собою*, а по-друге, *здатна внести в глобалізацію певні корективи, «стимулювати створення справедливого і раціонального нового міжнародного політичного і економічного порядку»*.

Глобалізація вигідна КНР, але це не значить, що все в ній влаштовує Пекін. Там не втомлюються підкреслювати позитивне відношення до участі в сучасному міжнародному господарському житті і що кожен уряд відповідає перед світовою економікою станом свого національного господарства. При цьому підкреслюється провідна роль держави в економіці. Державний контроль потрібен для відвернення несприятливих зовнішніх впливів – адже результати високих темпів економічного зростання в Китаї повною мірою відчувають його торговельні партнери в Азії, для яких китайський ринок стає все важливішим. Необхідна держава і для захисту внутрішнього ринку від чужих монополій, і для створення власних великих кампаній. Без цього не можна добитися реального рівноправ'я у світі глобальної конкуренції.

4. Пекінський і Вашингтонський консенсус – альтернативні шляхи змін економіки та суспільства

Вивчення Вашингтонського і Пекінського консенсусу як економічних моделей, що визначають характер трансформації суспільства, дає підстави для таких висновків. Якщо Вашингтонський консенсус постає засобом, з допомогою якого світова олігархія, спираючись на провідні держави світу, міжнародні фінансові інституції та ТНК, встановлює контроль над ресурсами країн сучасного світу, то Пекінський консенсус є засобом модернізації країни, в якому провідну роль відіграє сильна держава, що забезпечує оптимізацію процесу залучення внутрішніх і зовнішніх ресурсів для розвитку країни в умовах глобалізації світової економіки. Якщо країни, які прийняли Вашингтонський консенсус, потрапляють у фінансово-боргову залежність від світової олігархії, перетворюються на об'єкт експлуатації, позбавляються ресурсів, що їм необхідні для власної технологічної модернізації, стають жертвами економічних убивць і, фактично, є приреченими на деградацію та зубожіння, то модель Пекінського консенсусу дає країнам можливість, різко обмеживши втручання світової олігархії у свої справи, використовувати всі національні ресурси на потреби

економічної, технологічної та соціальної модернізації суспільства, утвердження своєї держави як впливового суб'єкта міжнародних відносин.

Правлячий клас пострадянської України здійснював ринкові реформи за моделлю Вашингтонського консенсусу, проігнорувавши застереження як вітчизняних науковців, так і зарубіжних економістів про руйнівні наслідки реалізації цієї моделі як для національної економіки, так і для суспільства. Крім деяких економістів, таких як М. Павловський, перспективу китайської моделі соціально-економічних перетворень, тобто Пекінського консенсусу, для України ніхто навіть розглядати не хотів. Політична безвідповідальність правлячого класу України в питаннях вибору шляху розвитку українського суспільства обернулася соціально-економічною і гуманітарною катастрофою в країні. Прийняття правлячим класом України нав'язаної глобальними центрами моделі трансформації суспільства за Вашингтонським консенсусом спрямувало соціальну еволюцію українського суспільства на шлях деградації і занепаду.